

UGDOMOSIOS APLINKOS ĮTAKA IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ SOCIALINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMU(SI)

Rasa Bartkevičienė

Garliavos lopšelis - darželis „Obelėlė“

Algimantas Bagdonas

Kauno kolegija

DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.v1iVII.233>

Anotacija

Straipsnyje, remiantis mokslinės literatūros analize bei atlikto tyrimo duomenimis, aptariamos ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymosi galimybės, panaudojant ugdomąją aplinką. Straipsnyje nagrinėjama problema – kokią įtaką turi ugdomoji aplinka ugdant vaikų socialinę kompetenciją ikimokykliniame amžiuje. Tyrimo tikslas – atskleisti ugdomosios aplinkos įtaką ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymui(si). Tyrimo uždaviniai: teoriškai pagrįsti ugdomosios aplinkos įtaką socialinės kompetencijos ugdymui(si) ikimokykliniame amžiuje; empiriškai atskleisti tėvų požiūrį į ugdomosios aplinkos įtaką ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymui(si). Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa (raštu), statistinė duomenų analizė. Tyrimo rezultatai atskleidė: ugdomoji aplinka yra erdvė, kurioje ugdytinis gyvena nuolatos, ir kuri skatina vaiko ugdymosi pasiekimus, jo individualų tobulėjimą. Ikimokyklinio amžiaus vaikas aplinkoje ne tik susipažįsta su įvairiais daiktais ir jų funkcijomis, tačiau kartu vaikas patiria įvairių įspūdžių, įgyja naujas patirtis, tyrinėja, eksperimentuoja ir atranda. Socialinės kompetencijos ugdymo svarba ikimokykliniame amžiuje neabejotina, kadangi socialinė kompetencija lemia vaiko kaip pilnateisės ir savimi pasitikinčios asmenybės sėkmę kitose ugdymosi srityse bei tolimesniame gyvenime. Ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymo tikslas - supažindinti ugdytinius su įvairiomis vertybėmis ir visuomenei priimtinu elgesiu, kad ugdytiniai gebėtų orientuotis aplinkoje, tinkamai joje elgtis, bendrauti ir bendradarbiauti su kitais, kontroliuoti savo elgesį bei emocijas.

Pagrindiniai žodžiai: bendradarbiavimas, ikimokyklinis amžius, socialinė kompetencija, ugdomoji aplinka.

Įvadas

Temos aktualumas. Anot Juodaitytės (2003), vaikystę galima apibrėžti kaip socialinę – kultūrinę vertybę, užtikrinančią visuomenės socialinę raidą perimant sukauptą patyrimą. Vaiko ugdymo procese, reikėtų ugdyti vaiko individualius gebėjimus per jo socialinę – kognityvinę sąveiką su aplinka. Vaikai yra smalsūs pasaulio tyrinėtojai, jie ne tik tyrinėja aplinką, bet ir eksperimentuoja su ja, norėdami sužinoti ir suprasti kas vyksta, kai jie bendrauja su kitais žmonėmis, ir išbando daiktus bei medžiagas. „Socialinė kompetencija yra būtina vaikų gerovei, taip pat sėkmei mokykloje ir gyvenime“ (Dodge, Heroman, 2007, p. 16). Socializaciją galima įvardinti kaip procesą, kurio metu individas įsisavina vertybes, normas, elgesio modelius, būdingus tai visuomenei, kurioje jis gyvena (Denham, Bassett ir Wyatt, 2014). Pasak Juodaitytės (2003), socializacija ikimokykliniame amžiuje – tai procesas ir rezultatas, kai vaiko pastangomis įsisavinamos socialinės patirtys, kurias jis perima ir įsisavina aktyviai sąveikaudamas su socialine aplinka, kuria jis domisi, ją stebi ir vėliau tiesiogiai sąveikauja su ja. Patirtį vaikai interpretuoja, vėliau ir savitai transformuojama. Vaikas, įgydamas, įsisavindamas socialinę kompetenciją ir nuolat ją plėtodamas, tampa ne tik ugdymo objektu, bet ir visaverčiu socialiniu objektu. Malinauskienės (2006) teigimu, „socialinio pažinimo turinys yra ypatingas ir labai svarbus vaiko socializacijai, nes jis nukreipia vaiko mąstymą į kitų žmonių, savo elgesio, tarpusavio santykių suvokimą“. Pasak Fiedler (2017), socialinio bendravimo įgūdžiai – tai įrankiai, ikimokyklinio amžiaus vaikų naudojami bendraudami vieni su kitais. Leliūgienė (2002) mano, kad vaiko išėjimas iš artimos šeimos aplinkos yra ne tik pirma, bet ir turinti didelių pasekmių įsiliejimo į socialinį gyvenimą situacija. Vaikas ne tik pakeičia aplinką, bet ir priima didelį naujos informacijos srautą. Taigi, ikimokyklinio ugdymo įstaiga tampa kita socialine aplinka, į kurią vaikas ateina iš šeimos. Galima teigti, kad ikimokyklinio ugdymo įstaiga vaikams yra pirma, naujos socialinės patirties ir naujų įgūdžių bei gebėjimų įsisavinimo ugdomoji aplinka, kurioje jis perima žinias apie visuomenę, visuomeninius santykius, socialinio elgesio normas ir taisykles. Mokslo įrodyta, jog „vaikas iki 5 metų įsisavina didelį kiekį žinių, kurias tolimesniame savo gyvenime geba tobulinti ir koreguoti“ (Leliūgienė, 2002, p. 38). Ugdymo aplinka, tai grupės organizavimas, kai ugdytojui yra sudaromos sąlygos ugdyti vaikus ir vaikams ugdytis patiems. Tai erdvė, kurioje ugdytiniai laisvai pasirenka veiklas, pratinasi ir mokinasi

bendrauti vieni su kitais ir spręsti įvairias problemas, bei kuriama grupės bendruomenė (Neifachas, 2008). Ugdomoji aplinka, jos tinkamas parengimas, ugdymo priemonių parinkimas nulemia vaiko motyvaciją, norą imtis vienos ar kitos veiklos, įsitraukti į grupines veiklas. Todėl pedagogo atsakomybė yra taip parengti ugdymo aplinkas, kad buvimas jose skatintų kūrybiškumo raišką, vaiko gebėjimų atsiskleidimą, jo amžiui būdingų kompetencijų plėtrą (Pravackienė, Bagdonas, 2017). Pasak Povilaitytės ir Bagdono (2019), ugdomoji aplinka yra svarbus veiksnys ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdyme. Svarbi tiek natūrali, tiek sukurta ugdomoji aplinka, kadangi tokia aplinka turi ugdomąjį poveikį vaikui. Ugdomosios aplinkos, pritaikytos konkretaus amžiaus bei gebėjimų vaikui, sukūrimas yra bendra ugdymo įstaigos bei šeimos veikla ir atsakomybė.

Tyrimo problema. Ikimokyklinio ugdymo įstaiga turi sukurti saugią ugdomąją aplinką, kurioje ugdoma socialinė kompetencija, lavinamas vaikų savarankiškumas, individualumas bei iniciatyvumas. Ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinkoje svarbu, kad būtų užtikrintas fizinis ir emocinis saugumas, kokybiška sąveika individualiai ir grupelėse, geri ir malonūs ugdytojų ir ugdytinių tarpusavio santykiai, individualus dėmesys kiekvienam vaikui pagal jų gebėjimus, pagarba vienas kitam. Reikia paminėti, kad ikimokyklinio ugdymo grupėje vaikai turėtų aktyviai veikti. Tai reiškia, kad grupė turėtų būti kaip tyrimų, problemų sprendimo, ieškojimų, atradimų erdvė, orientuota į vaiką ir pritaikyta vaikams. Leisdami laiką tokioje aplinkoje vaikai turi daugiau motyvacijos tirti, eksperimentuoti. Turėdamas galimybę rinktis ir sulaukdamas suaugusiųjų palaikymo, vaikas ims pasitikėti savo jėgomis, suaugusiais, plėtos socialinę kompetenciją. Tyrimo klausimas – kokią įtaką turi ugdomoji aplinka ugdant vaikų socialinę kompetenciją ikimokykliniame amžiuje?

Tyrimo objektas – ugdomosios aplinkos sąsajos su socialinės kompetencijos ugdymu ikimokykliniame amžiuje.

Tyrimo tikslas – atskleisti ugdomosios aplinkos įtaką ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymui(si).

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti ugdomosios aplinkos įtaką socialinės kompetencijos ugdymui(si) ikimokykliniame amžiuje.

2. Empiriškai atskleisti tėvų ir pedagogų požiūrį į ugdomosios aplinkos įtaką ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymui(si).

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa (raštu), duomenų analizės metodas - aprašomoji statistika.

1. Ugdomosios aplinkos įtakos ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymui(si) teorinis pagrindimas

1.1. Ugdomosios aplinkos aktualumas ikimokykliniame amžiuje

Ikimokyklinis vaikų amžiaus tarpsnis yra vertingas ir ypatingas. Ikimokyklinio amžiaus sąvoka apima laiko tarpsnį iki šeštųjų gyvenimo metų, iki kada vaikas subręsta mokyklai ir pradeda ją lankyti (Becker-Textor, 2001). Anot Dodge, Colker, Heroman (2007, p. 91), „ikimokyklinio amžiaus tarpsnyje vaikai pradeda pasitikėti kitais žmonėmis, esančiais už šeimos ribų“. Jie įsisavina savikontrolės, nepriklausomybės, taip pat ugdomi perimti iniciatyvą ir įsitvirtinti socialiniame gyvenime. Pasak Neifacho (2008), ikimokyklinis ugdymas yra apibūdinamas kaip itin svarbus brandumo mokykliniam ugdymui etapas, kuris priklauso nuo šalies tradicijų bei žmonių gyvenimo būdo. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas (2016) vaiko mokymosi sėkmę mokykloje ir tolimesniame gyvenime sieja su ikimokykliniame amžiuje vykstančia sėkminga vaiko fizine, kognityvine, emocine, socialine raida. Ikimokyklinio amžiaus vaikai nuolatos domisi pasauliu, yra žingeidūs, ir tas ugdymo procesas sėkmingiausias tada, kada vaikas yra aktyvus (Dodge, Phinney, 2018). Kai gimsta vaikas, jis patenka į pasaulį kuriame jis sąveikauja su jį supančiais žmonėmis ir aplinka. „Vaiko raida prasideda kaip atsakas į socialines sąveikas (tėvų ir kitų šeimos narių), kaip dialogas ir kultūros kūrimas. Taigi, vaikai yra kultūrinės sistemos dalyviai ir jų kultūrinis gyvenimas prasideda nuo labai paprastų veiksmų, atrandant ir kuriant pirmines kultūrinės formas, tai yra žvilgsnis, šypsena, judesiai, garsai“ (Hakkarainen, Brėdikytė, Brandišauskienė, Sujetaitė-Volungevičienė, 2015). Vaikas, atlikdamas šiuos paminėtus

veiksmus, pradeda savąjį raidos procesą. Vaikų ugdymas yra susijęs su vaiko raidos tarpsniais. Ruzgienė ir Petružienė (2005) vaiko aplinką apibrėžia kaip pasaulį, su kuriuo vaikas nuolatos glaudžiai susijęs, kuriame jis gyvena, patiria išpūdžius, įgyja naują patirtį ir įgūdžius. Pasak Dodge ir Phinney (2018), ikimokyklinio ugdymo įstaigoje vaikai kasdien sužino ką nors nauja. Stebėdami, kaip pedagogai organizuoja veiklą grupėje, laikydamiesi dienvakšės bei taisyklių arba aktyviai veikdami ir žaisdami grupėje, ugdytiniai įgyja patirties ir įgūdžių. Ikimokyklinio ugdymo aplinkoje suteikiama daugybė galimybių rinktis, pateikti savo idėjas ir sumanymus, eksperimentuoti ir prisiimti atsakomybę už savo veiklą ir priimtus sprendimus. Aplinka apima fizinius ir socialinius aplinkos pažinimo, veiklos ir patirties įgijimo veiksnius. aspektus“. Fizinius aspektus nusako reali aplinka, o socialiniai aspektai apima tarpasmeninius santykius. Kuriant į ugdytinius orientuotą ugdomąją aplinką, reikia atsižvelgti į individualias ugdytinių savybes. Ikimokyklinio ugdymo grupėje turi būti įvairovė spalvų, žaislų, ugdomųjų priemonių, kampelių žaidimams ir poilsiui, erdvė norinčiam pabūti atskirai ir pan. Aplinka turi būti rami, draugiška, saugi. Kaip teigia Dodge, Colher, Heroman (2007), grupės bendruomenės kūrimas – tai socialinės ir emocinės aplinkos kūrimas. Teigiamas socialinis klimatas leidžia vaikams jaustis gerai ir komfortiškai ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ir ugdytis panaudojant visus savo gebėjimus.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje visos priemonės ir medžiagos turi būti laikomos vaikams prieinamose vietose, kad vaikai patys galėtų jas pamatyti, paimti ir padėti atgal. Lentynos turi būti tvarkingos ir neperkrautos, kad priemonės būtų lengvai randamos ir pasiekiamos. Visose veiklos erdvėse turi būti įvairovė priemonių, todėl nesvarbu, kurią vaikai pasirinks – jie ugdysis veikdami bet kurioje iš jų (Dodge, Phinney, 2018). Pasak A. Juodaitytės (2003), aplinkoje, kuri vaikams patraukli ir kurioje yra pakankamai individualaus naudojimo daiktų, vaikai plėtoja eksperimentavimo su daiktais galimybes, suvokdami, jog daiktai yra skirtingi, nors ir turi panašių savybių ir funkcijų. Anot Pravackienės ir Bagdono (2017), estetiškai patraukliose ir patogiose grupės erdvėse, patalpose – vaikai ir jų ugdytojai jaučiasi gerai. Neutralios ir ramios spalvos, ryškus ir spalvingas inventorių, šiltas ir natūralus apšvietimas padeda sukurti jaukią atmosferą. Ugdomoji aplinka susideda iš joje esančių daiktų, dalyvaujančių žmonių, todėl ji yra skirstoma į fizinę, socialinę ir lauko aplinką. Anot Denham, Bassett ir Wyatt (2014), vaikas nuolat susiduria su įvairia jį supančia aplinka, kuri jam yra svarbus informacijos šaltinis, būtinas jo tobulėjimui ir gyvenimui. Vaiko atėjimas į ikimokyklinio ugdymo įstaigą susijęs su prisitaikymu prie naujo turinio, situacijų, santykių, įvairių socialinių vaidmenų ugdymosi. Būtina ugdytiniui sukurti ne tik saugią, laisvą aplinką, bet ir tokią aplinką, kuri skatintų tyrinėti, atrasti, bendrauti bei ugdyti kūrybiškumą. Tokia aplinka gali padaryti teigiamą įtaką ir paspartinti ugdymo procesą.

1.2. Socialinės kompetencijos ugdymo galimybės ikimokykliniame amžiuje

Vaiko socializacija – ilgas ir sudėtingas procesas. „Kiekviena visuomenė kiekviename vystymosi etape sukurianti tam tikrą socialinių bei dorovinių vertybių sistemą, elgesio taisykles, pirmiausia suinteresuota tuo, kad vaikas suvoktų tai ir, pavertęs savastimi, galėtų tapti pilnateisiu tos visuomenės nariu“ (Leliūgienė, 2002, p. 9). Juodaitytė (2003) teigia, kad vaiko ugdymas ir socializacija yra nuolat susiję vienas su kitu, nenutrūkstantys procesai. Ugdymo ir socializacijos ryšių pagrindą sudaro aplinkos pažinimas stebint, veikiant, interpretuojant naujus apibendrinimus (Juodaitytė, 2003). Vaikystėje svarbu išmokyti bendrauti su bendraamžiais, užmegzti draugystes ir jas palaikyti, nes vaikų gebėjimas užmegzti kontaktą, turi įtakos jų socialiniai kompetencijai. Svarbus socialinės kompetencijos aspektas yra orientavimasis į bendraamžių konfliktines situacijas. Vaikai turi įveikti konfliktines situacijas taip, kad būtų išlaikyti teigiami santykiai su kitais situacijoje dalyvaujančiais vaikais (Caporaso, Boseovski, Marcovitch, 2019).

Pasak Juodienės ir Bagdono (2020), socialinės kompetencijos formavimas turėtų būti viena iš prioritetinių kompetencijomis grindžiamo požiūrio sričių švietimo srityje, tai yra vienas iš socializacijos proceso komponentų, kuriame individas dalyvauja visą savo gyvenimą. Ugdytinio socialinės kompetencijos formavimo sąlyga yra tiesioginė įvairi vaiko veikla: žaidimas, pažintinė, vaizdinė, objektyvi veikla, darbas, bendravimas, bendra veikla, kurioje dalyvauja socialiniai partneriai, sprendžiant reikšmingas socialines problemas. Pasak Venslovaitės ir Danylienės (2018), socialinę

kompetenciją galima apibūdinti kaip gebėjimą suprasti, išreikšti ir valdyti socialinius ir emocinius savo gyvenimo aspektus, kurti santykius, spręsti kasdienes gyvenimo problemas, prisitaikyti prie sudėtingų augimo ir vystymosi procesų. Anot Kviešienės (2003, p. 112), „socializaciją plačiaja prasme galima suprasti kaip nuolatinį žmogaus tobulėjimą sąveikaujant su mikroaplinka ir makroaplinka. Individas perima socialinį patyrimą, kai yra ugdomas, ir tada, kai jį veikia įvairūs stichiniai, dažnai priešaringi socialiniai veiksniai“. Kaip teigia Denham, Bassett ir Wyatt (2014), ugdant socialinę kompetenciją reikia paminėti, jog savybės ir gebėjimai patys gali skatinti arba atvirksčiai, trukdyti socialinei kompetencijai. Vaikai yra skirtingi, todėl kai kurie vaikai turi geresnių pažintinių gebėjimų, kalbos įgūdžių, jie geriau ir lengviau supranta savo socialinį pasaulį ir aplinką.

Tvardovskaya ir Kurbanova (2019) išskiria tris ikimokyklinio amžiaus vaikų socializacijos sritis: santykiai su šeima, santykiai su bendraamžiais ir santykiai su suaugusiaisiais, o didesniu mastu ir santykiai su ugdymo mokytoju. Žygaitienė ir Sinkevičienė (2014) teigia, kad tarpasmeninių santykių palaikymas su bendraamžiais atlieka daug raiščių funkcijų: skatina socialinę kompetenciją, suteikia saugumo jausmą skirtingose ir naujose situacijose, patenkina artumo ir prisirišimo poreikius, skatina bendravimą ir bendradarbiavimą. Bendraudamas su kitais žmonėmis, vaikas išsiugdo socialumą, tampa asmenybe. Todėl būtent kontaktai su bendraamžiais vaidina svarbų vaidmenį vaikų socialiniame gyvenime. Kaip teigia Neifachas (2008), ikimokyklinio ugdymo proceso organizavimo prasmė yra sudaryti sąlygas, kad formuotųsi ugdytinių patirtis savarankiškai spręsti pažintines, komunikacijos, organizavimo, moralės ir kitas problemas, kurios sudaro ugdymo turinį. Ikimokyklinio ugdymo turinį autorius apibrėžia taip, kad tai didaktiškai adaptuota socialinė patirtis spręsti pažintines, pasaulėžiūros, moralės, politikos ir kitas problemas. Anot Dodge, Colker, Heroman (2007), pozityvus socialinis bendravimas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje – grupės bendruomenės esmė – sukuria geriausią vaikų ugdymo aplinką. Kai vaikai jaučiasi gerai, jie gali savo laiką skirti ugdymuisi. Vaikų santykių su pedagogais ikimokyklinio ugdymo įstaigoje kokybė yra svarbi jų socialiniams santykiams ateityje ir sėkmingam mokymuisi mokykloje. Žygaitienė ir Sinkevičienė (2014) pabrėžia, ugdymo įstaiga privalo suteikti vaikui savarankiškumo pagrindus, kurie tobulinami šeimos ir ugdytojų pagalba. Šiais laikais ypač svarbi socialinė žmogaus kompetencija. Būtina padėti individui suprasti šiuolaikinį pasaulį, įgyti socialinę kompetenciją. Ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinis bendravimas yra dinamiškas, nuoseklus ir daugialypis procesas, skatinantis vaiko tapimą socialinės kultūros subjektu (Antopolskaya, Zhuravleva, Baybakova 2017). Bardauskaitė, Jakimavičienė, Sadauskienė (2016) teigia, jog pagrindiniai, šiuolaikinius laikus atitinkantys metodai – tai vaiko ugdymas per žaidimus bei ugdymas per patirtį – tyrimus, eksperimentus, atradimus. Kai vaikas tyrinėja, eksperimentuoja ir atranda, jis kaupia patirtį, diskutuoja, pratinasi sutelkti dėmesį, kritiškai mąstyti ir samprotauti. Šie ugdymo būdai lavina ir fizinius gebėjimus, nes geriau koordinuojami ryšiai tarp rankos ir akies, lavėja pojūčiai. Ugdytojas, bendraudamas su vaikais, turi vadovautis tokia taisykle: ne šalia vaiko ir ne virš jo, o tik kartu su juo. Ugdytojai siekia įgyvendinti tokius uždavinius: ugdyti vaiko pasitikėjimą pasauliu, lavinti vaiko savarankiškumą, skatinti gyvenimo džiaugsmo pajautimą, padėti formuotis vaiko asmenybei, skatinti vaiko individualybę, unikalumą ir kt. Kada ugdytojas siekia ugdyti vaiko socialinę kompetenciją, jis geba suvokti vaiko situaciją, atsižvelgia į jo siekius ir poreikius, neignoruoja vaiko emocijų ir veiksmų (Juodaitytė, 2003). Pasak Bardauskaitės, Jakimavičienės ir Sadauskienės (2017), ugdymas per patirtį yra aktyvi vaikų veikla, padedanti ugdyti ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinę kompetenciją. Svarbu, kad vaikui būtų sudarytos sąlygos saugiai tyrinėti, eksperimentuoti ir atrasti, tada jis kaupia patirtį, mokinaisi diskutuoti, lavina gebėjimą sukaupti dėmesį, plėtoja samprotavimo, kritiško mąstymo įgūdžius, geba spręsti problemas.

2. Ugdomosios aplinkos įtakos ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymui(si) empirinis tyrimas

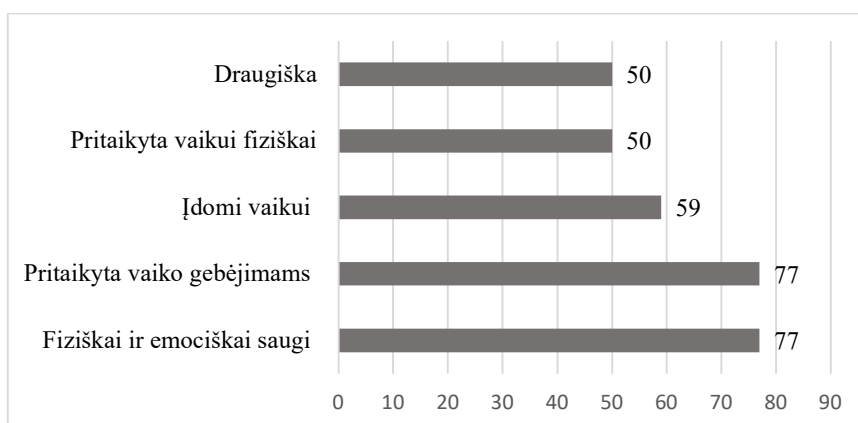
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo tikslas – atskleisti tėvų požiūrį į ugdomosios aplinkos įtaką ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymui(si). Užsakomąjį tyrimą atlikti užsakė Kauno ikimokyklinio ugdymo įstaiga „X“, siekianti atskleisti ugdomosios aplinkos sąsajas su ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinės

kompetencijos ugdymu(si). Šioje įstaigoje yra 10 grupių, iš kurių 2 grupės ankstyvojo amžiaus, 6 ikimokyklinio amžiaus ir 2 priešmokyklinės grupės. Empirinis tyrimas buvo atliekamas 2022 m. vasario - kovo mėn. Prieš atliekant tyrimą, su tyrimo dalyviais buvo suderintas tyrimo atlikimo laikas, terminai ir respondentų galimybės dalyvauti tyrime. Tyrimo metodas – anketinė tėvų apklausa (raštu). Anketinė apklausa vykdyta, naudojant tyrimo autorių parengtą klausimyną, besiremiantį sukonstruotu tyrimo instrumentarijumi: klausimyną sudarė demografiniai klausimai ir teiginiai, kuriais buvo siekiama atskleisti ugdomosios aplinkos įtaką ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymui(si). Instrumentarijus parengtas, atsižvelgiant į tyrimo teorinėje dalyje išskirtus prasminius blokus (ugdomosios aplinkos aktualumas, socialinės kompetencijos svarba ikimokykliniame amžiuje, ugdomosios aplinkos ir socialinės kompetencijos sąsajos ugdymo įstaigos kontekste). Naudotas duomenų analizės metodas – aprašomoji statistika. Anketinėje tėvų apklausoje buvo pateikta 16 klausimų, iš kurių 15 klausimų uždari ir vienas klausimas atviras. Atviru klausimu buvo prašoma tėvų, pateikti keletą pavyzdžių, kaip jie ugdo savo vaikų socialinę kompetenciją. Atliekant kiekybinį tyrimą – anketinę tėvų apklausą, buvo išdalinta 80 anketų, iš kurių grįžo 66 užpildytos. Tyrimo metu buvo laikomasi savanoriškumo, anonimiškumo principų. Visiems dalyvavusiems tyrime buvo paaiškinama, kad visi duomenys bus naudojami tik apibendrintai moksliniais tikslais ir jokia dalyvių asmeninė informacija nebus viešinama.

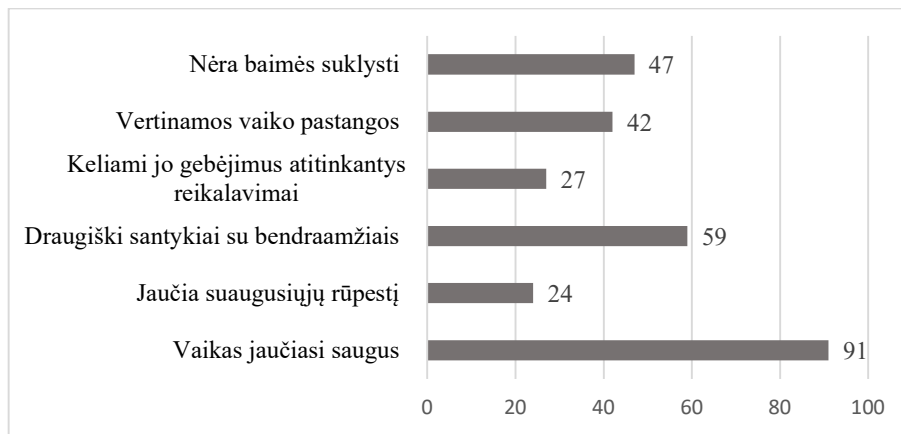
2.2. Apklausos (raštu) rezultatų aptarimas

Atsakydami į klausimą apie ugdomosios aplinkos sampratą (1 pav.), respondentai galėjo rinktis vieną ar kelis atsakymo variantus: 77 proc. respondentų mano, kad aplinka turi būti fiziškai ir emociškai saugi, tiek pat respondentų pasirinko, kad aplinka turi būti pritaikyta vaiko gebėjimams vystytis. Po 33 proc. respondentų pasirinko, jog aplinka turi būti pritaikyta vaikui fiziškai ir draugiška bei jauki. 59 proc. respondentų pažymėjo, kad aplinka turi būti įdomi. Respondentų atsakymai sutampa su teorinėje dalyje pateikta informacija, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinkoje svarbu, kad būtų užtikrintas fizinis ir emocinis saugumas, kokybiška sąveika individualiai ir grupelėse, geri ir malonūs ugdytojų ir ugdytinių tarpusavio santykiai, individualus dėmesys kiekvienam vaikui pagal jų gebėjimus, pagarba vienas kitam (Sverdlov et al, 2010). Apibendrinus gautus rezultatus, nustatyta: didžioji dauguma 89 proc. respondentų, sutinka, kad tinkamai įrengta ugdomoji aplinka skatina vaikus tyrinėti ir atrasti, 11 proc. respondentų su šiuo teiginiu sutinka iš dalies. Būtina ugdytiniui sukurti ne tik saugią, laisvą aplinką, bet ir tokią aplinką, kuri skatintų tyrinėti, atrasti, bendrauti bei ugdyti kūrybiškumą (Pravackienė, Bagdonas, 2017).

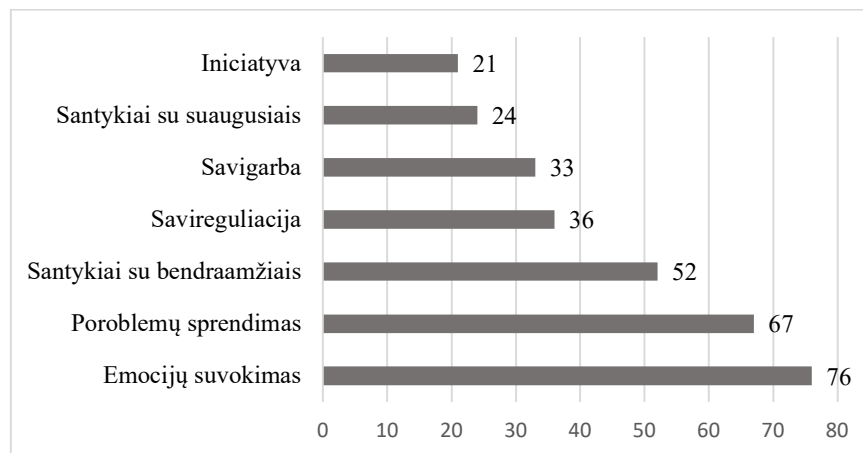
1 pav. Ugdomosios aplinkos ikimokykliniame amžiuje apibūdinimas
Šaltinis: sudaryta autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2022.

Tinkamai įrengtoje ugdomojoje aplinkoje ugdytinis turi daugiau motyvacijos veikti, eksperimentuoti, tyrinėti ir atrasti. Tokia aplinka daro teigiamą įtaką ir paspartina ugdymo procesą. Visi respondentai sutinka arba sutinka iš dalies, kad tinkamoje aplinkoje vaikai noriai tyrinėja ir atranda.

2 pav. Edukacinės aplinkos parengimas
Šaltinis: sudaryta autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2022.

Atsakydami į klausimą apie edukacinę aplinką (2 pav.), respondentai galėjo rinktis keletą atsakymo variantų. Palanki vaikui ugdomoji aplinka: saugi ir sveika priežiūra, vaiko raidą skatinanti aplinka, pozityvi sąveikia su suaugusiais ir bendraamžiais, individualios emocinės raidos skatinimas (Bardauskaitė, Jakimavičienė, Sadauskienė, 2017). 91 proc. respondentų pasirinko pirmąjį variantą, svarbu, kad ugdomojoje aplinkoje vaikas jaustųsi saugus, mylimas ir pripažintas. 59 proc. respondentų pasirinko, kad ugdomojoje aplinkoje vaikas turi jausti draugiškus santykius su bendraamžiais bei 47 proc. respondentų pasirinko, aplinkoje, kurioje vaikas nejaučia baimės suklysti, 42 proc. respondentai – aplinkoje, kurioje vertinamos vaiko pastangos. Panaši dalis respondentų pasirinko variantą – aplinka, kurioje keliama vaiko gebėjimus atitinkantys reikalavimai (27 proc.) ir aplinka, kurioje jaučia suaugusiųjų rūpestį (24 proc.).

3 pav. Svarbiausios socialinės kompetencijos sritys
Šaltinis: sudaryta autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2022.

Atsakydami į klausimą apie svarbiausias socialinės kompetencijos sritis (3 pav.), respondentai galėjo rinktis vieną ar kelis variantus. Kaip rašoma ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijoje (2015), ikimokykliniame amžiuje, šie vaiko pasiekimai susijungia į socialinę kompetenciją: savivoka ir savigarba, emocijų suvokimas ir raiška, savireguliacija ir savikontrolė, santykiai su suaugusiais, santykiai su bendraamžiais, iniciatyvumas ir atkaklumas bei problemų sprendimas. Visos šios sritys yra svarbios vaikų socialinės kompetencijos ugdymuisi. Daugiausiai respondentų pasirinko emocijų suvokimą ir raišką (76 proc. respondentų), problemų sprendimą (67 proc. respondentų), santykiai su bendraamžiais (52 proc. respondentų). Panašiai respondentų pasirinko savireguliaciją, savikontrolę (36 proc. respondentų) ir savivoką, savigarbą (33 proc. respondentų). Mažiausiai respondentų pasirinko santykius su suaugusiais (24 proc. respondentų) ir iniciatyvumą bei atkaklumą (21 proc.).

respondentų). Apibendrinus gautus rezultatus galima teigti, kad visos vaikų ugdomos socialinės kompetencijos sritys yra svarbios. Tėvams svarbiausios atrodo šios socialinės kompetencijos sritys: emocijų suvokimas ir raiška bei problemų sprendimas. Vaikai yra skirtingi, todėl kai kurie vaikai turi geresnių pažintinių gebėjimų, kalbos įgūdžių ir jie geba geriau ir lengviau suprasti savo socialinį pasaulį ir aplinką. Todėl ugdant vaikus svarbu atsižvelgti į kiekvieno vaiko individualumą.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje vaikai įgyja socialinių žinių. Jie padeda pedagogams sukurti grupės taisykles, renkasi, pratinasi priimti skirtingus požiūrius, nuomones ir su kitais elgtis taip, kaip norėtų, kad būtų elgiamasi su jais (Dodge, Phinney, 2018). Visi respondentai sutinka arba sutinka iš dalies, kad jų vaikams pradėjus lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą, pagerėjo jų socialiniai gebėjimai. 88 proc. respondentų sutinka ir 12 proc. sutinka iš dalies. Apibendrinant galima teigti, kad visi respondentai supranta, kad ikimokyklinio ugdymo įstaiga yra ta vieta, kurioje vaikai socializuojasi, tai reiškia, kad pradėjus vaikams lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą, tėvai pastebėjo vaikų socialinių gebėjimų pagerėjimą. Šie vaikų socialiniai gebėjimai yra svarbūs tolimesnėje vaiko socializacijoje: gebėjimas priimti įvairius sprendimus; gebėjimas spręsti problemas; gebėjimas kūrybiškai ir kritiškai mąstyti; gebėjimas efektyviai bendrauti; gebėjimas asmeniškai bendrauti; gebėjimas pažinti save; gebėjimas valdyti emocijas; gebėjimas būti empatiškam; gebėjimas įveikti stresą (Fiedler, 2017). Daugiausiai respondentų (77 proc.) mano, kad vaikų gebėjimas užmegzti gerus santykius su bendraamžiais parodo, kad jie sėkmingai ugdomi socialinę kompetenciją. Beveik vienodas skaičius respondentų (68 proc. respondentų) pasirinko, kad vaikų draugiškumas ir empatija parodo socialinių gebėjimų sėkmingą ugdymąsi, ir 67 proc. respondentų pasirinko požymį – vaikai gebantys išreikšti įvairias emocijas. 52 proc. respondentų mano, kad vaikų sėkmingą socializaciją parodo jų pasitikėjimas savimi.

Didžioji dauguma respondentų (97 proc.) mano, kad yra skiriama pakankamai dėmesio ugdomajai aplinkai vaiko grupėje, 2 proc. galvoja, kad galėtų būti geriau, ir 1 proc. respondentų įrašė, kad dėl pandemijos nebuvo grupėje ir įvertinti negali. Ikimokyklinio ugdymo įstaiga laikoma pirmuoju pereinamuoju laikotarpiu iš namų aplinkos į kitą aplinką, todėl svarbu, kad ugdomoji aplinka tenkintų vaikų poreikius. Kaip teigia Pocienė (2010), tinkamiausia ir kartu natūraliausia aplinka ikimokyklinio amžiaus vaiko ugdymui yra šeima, kadangi šeimoje vaikas patiria pirmuosius įspūdžius, įgyja įgūdžių, žinių ir mokėjimų bei įgyja gyvenimišką patyrimą. 95 proc. respondentų mano, kad svarbu kurti ugdomąją aplinką ne tik darželyje, bet ir namuose. Apibendrinus tyrimo duomenis galima teigti, kad didžioji dauguma tėvų domisi savo vaikų ugdymu, jų poreikiais, gebėjimais. Būtent apie socialinę kompetenciją informacijos gauna iš pedagogų, kitų ugdymo įstaigos darbuotojų, ieško savarankiškai informacijos internete, knygose ar seminaruose. Respondentai supranta, kodėl yra svarbu ugdyti ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinę kompetenciją, kokią reikšmę išugdyta socialinė kompetencija turės vaikų tolimesniame gyvenime. Vaikui, kuris sėkmingai ugdomi socialinius gebėjimus, bus lengviau adaptuotis naujoje aplinkoje, užmegzti ir palaikyti santykius su kitais. Tyrime dalyvavę tėvai yra patenkinti savo vaiko ugdymo įstaigos ugdomąją aplinką. Ugdomoji aplinka padeda vaikams ugdyti(s) visoms kompetencijoms, įskaitant ir socialinę kompetenciją. Ugdomoji aplinka turi būti ne tik fiziškai saugi, bet ir emociškai. Tokioje aplinkoje vaikas neturės baimės klausti, tyrinėti ir laisvai veikti.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė: ugdomoji aplinka yra erdvė, kurioje ugdytinis gyvena nuolatos, ir kuri skatina vaiko ugdymosi pasiekimus, jo individualų tobulėjimą. Ikimokyklinio amžiaus vaikas ugdomojoje aplinkoje ne tik susipažįsta su įvairiais daiktais ir jų funkcijomis, tačiau kartu patiria įvairių įspūdžių, įgyja naujas patirtis, tyrinėja, eksperimentuoja ir atranda. Socialinė kompetencija ikimokykliniame amžiuje lemia vaiko kaip pilnateisės ir savimi pasitikinčios asmenybės sėkmę kitose ugdymosi srityse bei tolimesniame gyvenime. Ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymo tikslas – supažindinti ugdytinius su įvairiomis vertybėmis ir visuomenei priimtinu elgesiu, kad ugdytiniai gebėtų orientuotis aplinkoje, tinkamai joje elgtis, bendrauti ir bendradarbiauti su kitais, pažintų savo elgesį bei emocijas. Tinkamai parinkta ir parengta ugdomoji aplinka užtikrina efektyvų socialinės kompetencijos ugdymą(si): vyksta efektyvi komunikacija, bendradarbiavimas, asmenybės

sklaida, užtikrinamas vaiko raidą atitinkantis fizinis, psichinis, dvasinis ugdymas(is), plėtojami kalbiniai įgūdžiai, efektyvinamas stipriųjų vaiko pusių atskleidimas, gabumų atradimas.

2. Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė: tėvai yra patenkinti savo vaikų ugdomąją aplinką darželyje, domisi vaikų socialinės kompetencijos ugdymusi, supranta socialinės kompetencijos reikšmę vaikų gyvenime ir sutinka, jog ugdomosios aplinkos kūrimas yra svarbus ne tik darželyje, bet ir namuose; respondentų teigimu, pedagogai kuria palankią vaikui ugdomąją aplinką, bet kartais iškyla sunkumų, (trūksta lėšų priemonėms, per didelis vaikų skaičius grupėje), ugdant vaikų socialinę kompetenciją, didelę įtaką turi ugdomoji aplinka, jos tinkamas parengimas, pritaikymas konkrečioms situacijoms ir veikloms. Apklaustieji nurodė, kad tinkamai parengta ugdomoji aplinka pozityviai veikia socialinės kompetencijos ugdymą(si) ikimokykliniame amžiuje (vaikai tobulėja, geranoriškai bendrauja tarpusavyje ir suaugusiais, sėkmingai ugdomi kalbiniai, bendradarbiavimo, kūrybiškumo įgūdžiai).

Literatūra

1. Antopolskaya, T. A., Zhuravleva, S. S., & Baybakova, O. Y. (2017). Social Communication as the Means of Preschool Children Education: Research and Development Opportunities. *European Journal of Contemporary Education*, 6(4), 636-644. <http://dx.doi: 10.13187/ejced.2017.4.636>
2. Bardauskaitė, E., Jakimavičienė, A., & Sadauskienė, R. (2016). *Priešmokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymas per patirtį*. Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose, 1(12), 165-176. Kaunas: KK.
3. Bardauskaitė, E., Jakimavičienė, A., & Sadauskienė, R. (2017). *Priešmokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymas/-is tyrinėjimais, eksperimentais, atradimais*. Kaunas: KK.
4. Becker Textor, I. (2010). *Kūrybiškumas vaikų darželyje: metodiniai nurodymai, kaip ugdyti intelektą vaikų darželyje*. Vilnius: Presvika.
5. Denham, S. A., Bassett, H. H., & Wyatt, T. (2015). The socialization of emotional competence. In J. E. Grusec & P. D. Hastings (Eds.), *Handbook of socialization: Theory and research* (pp. 590–613). The Guilford Press.
6. Dodge, D. & Phinney, J. (2018). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas*. Vilnius: Presvika.
7. Dodge, D., Colker, L. & Heroman, C. (2007). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas* (p. 480). Vilnius: Presvika.
8. Fiedler, K. (2017). *Social Communication*. New York: Psychology Press.
9. Hakkarainen, P. E., Brėdikytė, M., Brandišauskienė, A., & Sujetaitė-Volungevičienė, G. (2015). *Ikimokyklinio amžiaus vaiko raida: žaidimas ir savireguliacija: monografija*. Kaunas: Vitae Litera.
10. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. (2015). Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos švietimo aprūpinimo centras.
11. Juodaitytė, A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis-edukacinis aspektas: monografija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
12. Juodienė, V. ir Bagdonas, A. (2020). Pozityvios tėvystės įgūdžių įtaka vaikų socialinės kompetencijos ugdymui. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 16, 94–103. Kaunas: KK.
13. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinytas*. Kaunas: Technologija.
14. Neifachas, S. (2008). *Vaikų ugdymas darželyje: dabartis ir ateities perspektyva*. Vilnius: Ciklonas.
15. Pocienė, J. S. (2010). *Ikimokyklinis ugdymas: raida, pedagoginės sistemos: ikimokyklinės pedagogikos studija*. Klaipėda: KU leidykla.
16. Pravackienė, J., ir Bagdonas, A. (2017). *Darželio ugdomosios aplinkos įtaka vaikų kūrybiškumo ugdymui/-si*. Kaunas: KK.
17. Sverdlov, A., Goldhirsch, O. Barocas, E., Ron, E. Budnick, G. Biger, H., & Eilon, T. (2010). *Preschool Educational Practice Guidelens for Preschool Teatcers*. Israel: Ministry of Education. <https://www.oecd.org/education/school/48990155.pdf>
18. Tvardovskaya, A.A. and Kurbanova, A.T. (2019). *Socialization and predictive capability at a preschool age: Correlation points*. (žiūrėta 2022-03-18). Prieiga per internetą: <https://doi:10.3897/ap.1.e1387>
19. Venslovaitė, V. ir Danylienė, L. (2018). Socialinis ir emocinis ugdymas: mokytojo perspektyva. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 40(40), 111–126. <https://doi.org/10.15388/ActPaed.2018.0.11891>

20. Žygaitienė, B. ir Sinkevičienė, J. (2014). Vaikų ir jaunimo socializacijai palanki aplinka: neformaliojo ugdymo kontekstas Vilniaus mieste. *Socialinis ugdymas*, 103–115. <https://doi.org/10.15823/su.2014.09>

THE INFLUENCE OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT ON THE EDUCATION OF SOCIAL COMPETENCE OF PRE-SCHOOL CHILDREN

Rasa Bartkevičienė, Garliava Kindergarten „Obelėlė“
Algimantas Bagdonas, Kaunas University of Applied Sciences

Summary

Relevance of the topic. The educational environment is a space in which the pupil lives permanently, and which promotes the child's educational achievements, his or her individual development. A preschool child not only gets acquainted with various things and their functions in the environment, but at the same time the child goes through various experiences, acquires new proficiencies, researches, experiments and discovers. The educational environment must be safe, quiet and cosy. The importance of developing social competence in pre-school age is unquestionable, as social competence determines the success of a child as a full-fledged and self-confident person in other areas of education and later in life. The research problem - what influence does the educational environment have on the development of children's social competence in preschool age? The object of the research is the influence of the educational environment on the development of social competence of preschool children. The aim of the research is to reveal the influence of the educational environment on the development of social competence of preschool children. Research tasks: To theoretically substantiate the influence of the educational environment on the development of social competence in preschool age; To empirically reveal the attitude of parents and teachers to the influence of the educational environment on the development of social competence of preschool children. Research results. A commissioned study conducted in pre-school education revealed that parents are satisfied with their children's educational environment in kindergarten, are interested in developing children's social competence, understand the importance of social competence in children's lives and agree that creating an educational environment is important not only in kindergarten but at home. The survey of educators revealed that educators create a child-friendly educational environment, but sometimes there are difficulties (lack of funds for measures, too many children in the group). The educational environment is the space where the student lives permanently, and which promotes the child's educational achievements and individual development. A preschool-aged child not only gets to know various objects and their functions in the environment, but at the same time the child experiences various impressions, gains new experiences, explores, experiments and discovers. The importance of developing social competence in preschool age is unquestionable, since social competence determines the success of a child as a full-fledged and self-confident personality in other areas of education and in later life. The purpose of social competence education for preschool children is to introduce pupils to various values and socially acceptable behavior so that pupils can navigate the environment, behave appropriately in it, communicate and cooperate with others, control their behavior and emotions. The results of the conducted research revealed: parents are satisfied with their children's educational environment in kindergarten, are interested in the development of children's social competence, understand the importance of social competence in children's lives and agree that creating an educational environment is important not only in kindergarten, but also at home; pedagogues create a child-friendly educational environment, but sometimes difficulties arise, for example, lack of funds for tools, too many children in the group, pedagogues agree that the educational environment, its proper preparation, adaptation to specific situations and activities have a great influence on developing children's social competence.

Keywords: cooperation, preschool age, social competence, educational environment.